

Marta Ples

Kant i horyzonty filozofii krytycznej

Folia Philosophica 26, 399-402

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marta Ples

Kant i horyzonty filozofii krytycznej

Recenzja książki: *Pytania i perspektywy
transcendentalizmu. W dwusetną rocznicę śmierci
Immanuela Kanta*. Red. A.J. Noras.
Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006

Filozofia transcendentalna Immanuela Kanta (1724—1804) wciąż pozostaje ważnym źródłem inspiracji filozoficznej. O aktualności myśli Kantowskiej świadczy jej obecność we współczesnym dyskursie filozoficznym, przejawiająca się w ciągłym podejmowaniu problemów poruszonych przez autora *Krytyki czystego rozumu* oraz w dyskusjach nad sposobem interpretacji postawionych przezeń tez. Powroty do Kantowskiego krytycyzmu dokonywały się w dziejach filozofii wielokrotnie. Nierzadko były to twórcze reinterpretacje myśli filozofa z Królewca, zdające się realizować słynne stwierdzenie Wilhelma Windelbanda, zgodnie z którym zrozumieć Kanta — to wykroczyć poza niego.

Książka wydana w Katowicach to zbiór artykułów stanowiących wynik refleksji nad filozofią transcendentalną, zarówno w jej klasycznym Kantowskim wydaniu, jak i w odniesieniu do jej późniejszych przeformułowań. Punktem wyjścia prowadzonych rozważań jest myśl Kanta, jednak zamieszczone analizy nie ograniczają się do namysłu nad filozofią twórcy *Krytyki czystego rozumu*. Dużą część zebranych tekstów stanowią rozważania nad problemem recepcji Kantowskiego transcendentalizmu oraz nad jego miejscem we współczesnej refleksji filozoficznej. Ten zamysł odzwierciedla kompo-

zycja książki, składającej się z trzech części zatytułowanych kolejno: *Filozofia Kanta*, *Recepcja Kanta* oraz *Kant we współczesnej refleksji filozoficznej*.

Pretekstem do podjęcia tak ukierunkowanych rozważań była przypadająca w 2004 roku dwusetna rocznica śmierci myśliciela z Królewca. Ten okrągły jubileusz stał się okazją do wielu konferencji, wystąpień czy publikacji poświęconych Kantowi. O tym, jak obchodzono w Polsce inne rocznice związane z życiem i twórczością królewieckiego myśliciela, pisze Czesław Głombik w artykule otwierającym książkę (*O swoistości polskich jubileuszy Kanta*). Autor zarysowuje specyfikę polskiej refleksji nad filozofią myśliciela z Królewca w dziejach, kreśląc jednocześnie fascynujący obraz polskiej filozofii w perspektywie jej reakcji na myśl Kantowską.

Autorzy, których artykuły zostały zamieszczone w pierwszej części książki, podejmują ciekawe i niewątpliwie istotne wątki Kantowskiej filozofii. Marek Maciejczak, analizując rozwiązania teoriopoznawcze zawarte w *Krytyce czystego rozumu*, analizuje problem powstawania wiedzy empirycznej, rozumianej jako świadomość koniecznych związków między zjawiskami (*Wiedza empiryczna w „Krytyce czystego rozumu” Immanuela Kanta*). Z kolei Radosław Kuliniak, opierając się na korespondencji między Kantem i Johannem Heinrichem Lambertem z lat 1765—1770, omawia dyskusję, jaką filozofowie prowadzili nad problemem reformy metafizyki (*Fenomenologia w ujęciu Johanna Heinricha Lamberta i Immanuela Kanta*). Interesujące są także analizy przeprowadzone przez Piotra Łaciaka, których celem jest wskazanie różnic i punktów wspólnych Kantowskiej i Husserlowskiej koncepcji czystego rozumu (*Pojęcie czystego rozumu w filozofii Kanta i Husserla*).

Analizy zawarte w drugiej części książki dotyczą problematyki recepcji filozofii Kanta. Należy zaznaczyć, że zamieszczone tu artykuły potwierdzają zarówno złożoność myśli Kanta, jak i jej znaczenie dla dalszego rozwoju filozofii. Autorzy sięgają do problematyki Kantowskiego sposobu rozumienia prawa, a także do zagadnień teoriopoznawczych czy metodologicznych.

Jednym z istotnych kontekstów, w których autorzy rozpatrują filozofię królewieckiego myśliciela, jest jej tło teorionaukowe. Wśród artykułów poświęconych tej problematyce można wskazać tekst Andrzeja Lorenza (*Wariacje na temat aktualności filozofii transcendentnej*) rozważającego postawiony przez Kanta problem możliwości ostatecznego ugruntowania wiedzy naukowej w odniesieniu do pragmatyki transcendentalnej Karla-Ottona Apla, a także jej krytyki, dokonanej przez Wolfganga Röda. Z kolei Leon Miodoński w artykule

Buffon i Kant podejmuje problem relacji między Kantem a Georges'em L. Buffonem w świetle wpływu idei Newtonowskich na myśl XVIII wieku.

Wiele uwagi poświęcono filozofii neokantowskiej. Artykuł Andrzeja J. Norasa *Neokantyzm wobec Kanta* to namysł nad sposobem rozumienia neokantyzmu. Pytanie o istotę filozofii neokantowskiej zostało tu postawione w perspektywie dokonywanych na jej podstawie sposobów odczytania Kantowskiego krytycyzmu. Natomiast Katarzyna Mastalerz (*Pojęcie i znaczenie metody transcendentalnej*) omawia znaczenie metody transcendentalnej dla interpretacji filozofii Kanta dokonanej przez reprezentantów neokantyzmu marburskiego. Metoda transcendentalna, czyli badanie logicznych warunków możliwości tego, co faktycznie dane, stanowi główny punkt tej interpretacji. W przeciwieństwie do autora *Krytyki czystego rozumu* marburczycy uznają, że faktem wymagającym ugruntowania jest wiedza naukowa, a nie doświadczenie. Tym samym radykalizują Kantowskie stanowisko. Autorka artykułu wskazuje źródła tej radykalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem Fichteańskiej teorii wiedzy. Omawia także konsekwencje wynikające z utożsamienia filozofii z metodą. Z kolei artykuł Tomasza Kubalicy (*Prawda a krytyka*) koncentruje się wokół Wilhelma Windelbanda teorii prawdy w kontekście postulatu metody krytycznej.

Wpływ twórczości Kanta na dalsze dzieje filozofii przejawia się nie tylko w koncepcjach podejmujących rozwiązania zaproponowane przez królewieckiego filozofa, ale także w głosach polemicznych wobec Kantowskiego krytycyzmu. O stosunku Charlesa Sandersa Pierce'a i Karla Raimunda Poppera wobec twórczości Kanta pisze Stanisław Hanuszkiewicz (*Krytyczna recepcja Kantowskich „Krytyk”: Pierce i Popper*). Autor, badając zależności między filozofią Kanta oraz Pierce'a i Poppera, uznaje doktryny tych ostatnich za przedłużenie Kantowskiego krytycyzmu. Podążając za opinią Wolfganga Stegmüllera, zgodnie z którą filozofia XX wieku była trojako reakcją na Kanta¹, Hanuszkiewicz określa koncepcje Poppera i Pierce'a w ich dojrzałej formie mianem dwóch odmian neokantyzmu polemicznego negatywnego. Popperowskiej interpretacji filozofii Kanta poświęcony jest także artykuł Miloša Taligi (*Kant and Popper: Two Copernican Revolutions*).

Rozważania nad recepcją filozofii autora *Krytyki czystego rozumu* kontynuowane są w dalszej partii książki. Trzecia jej część poświęco-

¹ Por. S. Hanuszkiewicz: *Krytyczna recepcja Kantowskich „Krytyk”: Pierce i Popper*. W: *Pytania i perspektywy transcendentalizmu. W dwusetną rocznicę śmierci Immanuela Kanta*. Red. A.J. Noras. Katowice 2006, s. 203–204.

na jest bowiem obecności Kantowskich tez we współczesnej refleksji filozoficznej. Zamieszczone tu artykuły potwierdzają aktualność myśli Kanta między innymi w odniesieniu do koncepcji historiozoficznych (Grażyna Szumera: *Kantowska koncepcja historii powszechnej*) czy do problematyki filozofii polityki (Sonia Bukowska: *Wybrane problemy filozofii politycznej Immanuela Kanta*).

W tej części książki zamieszczone zostały także interesujące analizy potwierdzające aktualność myśli Kantowskiej w dziedzinie estetyki. Rozważania zawarte w artykule Magdaleny Wołek (*Kantowska wzniosłość w Lyotardowskiej koncepcji sztuki*) dotyczą relacji między Kantowskim sposobem rozumienia wzniosłości a koncepcją sztuki Jean-François Lyotarda. Autor *Kondycji ponowoczesnej* podąża za rozważaniami filozofa z Królewca, definiującego wzniosłość jako negatywność przedstawić: „W przypadku wzniosłości mamy do czynienia nie z unaocznieniem pozytywnym (jak w przypadku piękna), lecz negatywnym”². Autorka artykułu podejmuje rozważania nad konsekwencjami budowania koncepcji sztuki wokół tak rozumianego pojęcia wzniosłości. Równie interesujące są analizy kwestii związanych z refleksją nad istotą sztuki, które przeprowadziły Maria Popczyk (*Problem autonomii sztuki — Immanuel Kant a Theodor Adorno*) oraz Anna Ondrejková (*Transcendentálna estetika a problém subjektivity*).

Na zbiór *Pytania i perspektywy transcendentalizmu. W dwusetną rocznicę śmierci Immanuela Kanta* składają się zarówno analizy historyczno-filozoficzne, jak i rozważania o charakterze problemowym. Zebrane artykuły ukazują złożoność problematyki myśli Kanta, a także wpływ, jaki wywarła na dalsze dzieje filozofii. Trójdzielna kompozycja książki sprawia, że zebrane teksty układają się w przejrzystą całość.

² M. Wołek: *Kantowska wzniosłość w Lyotardowskiej koncepcji sztuki*. W: *Pytania i perspektywy...*, s. 260.